

Г. В. ТИЩЕНКО (Київ)

V Міжнародна науково-практична конференція «Україна—Греція: архівна та книжкова спадщина греків України»

10—12 листопада 1998 р. в Києві (з виїзним засіданням у м. Ніжині) відбулася V Міжнародна науково-практична конференція «Україна — Греція: архівна та книжкова спадщина греків України».

Починаючи з 1993 р. в Україні відбуваються міжнародні науково-практичні конференції з тематикою, присвяченою елліністичним студіям, де постійним співорганізатором виступає Інститут історії України НАН України. Цьогорічна наукова зустріч була проведена в рамках домовленості між Інститутом історії України НАН України та Центром неоелліністичних досліджень Національної фундації досліджень Греції (ЦНД/НФД). На сьогодні завершено ряд спільних проєктів, домовленість про співпрацю над якими було досягнуто під час проведення I Міжнародної наукової конференції «Україна — Греція». Внаслідок спільного рішення вчених та фахівців різних галузей гуманітарної науки раз на два роки зустрічатися на наукових конференціях, присвячених проблемам елліністики, відбулися: II Міжнародна наукова конференція «Україна—Греція: історія та сучасність» (м. Київ, 22—24 лютого 1995 р.);

- III Міжнародна наукова конференція «Україна — Греція: історія та сучасність» (м. Афіни, 16—20 жовтня 1995 р.);

- IV Міжнародна науково-практична конференція «Україна — Греція: досвід дружніх зв'язків та перспективи співробітництва» (м. Маріуполь, 24—26 травня 1996 р.).

Разом з Інститутом історії України НАН України та ЦНД/НФД організаторами V конференції були Маріупольський гуманітарний інститут при Донецькому державному університеті, Посольство Грецької Республіки в Україні, Всеукраїнська громадська організація Товариство дружби «Україна — Греція».

Делегацію вчених очолював керівник досліджень ЦНД/НФД пан Тріандафілос С к л а в е н і т і с .

Питання архівно-книжкової спадщини як джерела вивчення історії греків України є логічним продовженням спільної роботи вчених обох країн у дослідженні історичних зв'язків між народами України та Греції. В роботі конференції брали участь викладачі вищих навчальних закладів, фахівці наукових установ та багатьох державних обласних архівів України, зокрема працівники архівів Одеси, Запоріжжя, Чернігова, Львова, Маріуполя.

Вступним словом учасників конференції привітав заступник директора Інституту історії України доктор іст. наук С. В. Кульчицький. Він зазначив, що запровадження до наукового обігу величезного матеріалу, який зберігається в державних архівах України, є обов'язковим для поглиблення та розширення тематики досліджень україно-грецьких зв'язків, а тривалість та спектр економічних, торговельних, релігійних та культурних контактів між нашими народами підкреслює їхню унікальність.

У своєму виступі голова Державного комітету у справах національностей та міграції пан Микола Р у д ь к о зазначив, що проголошення 1991 р. незалежності України сприяло поглибленню співробітництва України та Греції у сферах економіки, культури, освіти, науки, а ухвалення українською державою закону «Про національні меншини» надало широкі можливості розвитку грецьким общинам в Україні.

Задоволення станом наукових і культурних зв'язків України й Греції висловив у своїй промові Надзвичайний та Повноважний Посол Грецької Республіки в Україні пан Дімітріс Кондумас, підкреслюючи актуальність вивчення історичних зв'язків між народами цих двох країн. Пан посол зауважив, що в аналізі сучасних українсько-грецьких взаємин треба брати до уваги факт проживання на території України понад 150 тис. громадян грецького походження, і висловив готовність Грецької Республіки і посольства Греції, зокрема, надавати всебічну підтримку науковим працівникам та грецьким громадам, які займаються вивченням питань історії грецької діаспори в Україні та дослідженням проблем еллінізму.

Від імені директора ЦНД/НФД пана В а с и л і с а П а н а й о - т о п у л о с а до учасників конференції звернувся керівник досліджень Центру пан Тріандафілос Склавенітіс, який наголосив, що результатом спільних наукових інтересів Центру та Інституту історії України стало поновлення попередньої угоди між установами на наступні три роки. В рамках реалізації домовленостей першої угоди було складено й передано до друку «Бібліографічний каталог літератури з історії греків в Україні та українсько-грецьких відносин», над яким працювали колектив грецьких вчених (Ольга Александропулу, Антонія Д і а л - л а) під керівництвом пані Л у к і ї Д р у л і ї та український колектив під керівництвом Н. О. Т е р е н т ь є в о ї.

З вітанням до присутніх у своїх виступах звернулися директор одеської філії Фонду грецької культури Софроніс Парадісопулос та директор Фонду грецьких досліджень (Росія) Яніс Ніколопулос.

На засіданнях конференції були представлені 22 наукові доповіді і повідомлення, в яких йшлося про тематику документальних зібрань обласних архівів нашої країни та сучасні потреби вітчизняних і зарубіжних дослідників у залученні до наукового обігу матеріалів, що зберігаються у фондах державних архівів України.

Велику зацікавленість викликала доповідь Н. О. Т е р е н т ь є в о ї та Є. К. Ч е р н у х і н а «Грецька діаспора в Україні: джерелознавчий аспект», присвячена багатовіковій діяльності грецьких громад в нашій країні, в її історії, зокрема в суспільному житті, про що свідчить велика кількість документів, що збереглися в різних архівах, починаючи від гетьманських канцелярій і закінчуючи архівами КПРС та сучасних урядових і громадських установ. Виведенню грецьких студій в Україні на якісно новий рівень мусить сприяти пошукова робота в усіх регіонах з метою складання показників фондів, в яких зберігаються грецькі справи, з короткою характеристикою останніх.

В доповіді Т. Склавенітіс а, В. Зайковського та О. Норо в а «Архів ніжинської грецької громади та його аналітичний каталог» наголошувалося, що, незважаючи на прогалини й білі плями в матеріалах, цей архів все ж є основним джерелом з історії ніжинських греків. Укладання та видання, згідно з рішенням ЦНД/НФД, аналітичного каталогу архіву допоможе з'ясувати інформативні можливості архівних матеріалів фондів, усуне недоліки їх упорядкування і допоможе історикам сформулювати завдання й постановку питань для написання історії ніжинських греків.

Ряд доповідей було присвячено історії підприємницької діяльності греків у Причорномор'ї та їх внеску в економічний розвиток південного узбережжя Чорного моря, починаючи з кінця XVIII ст. Так, у доповіді І. М і н о г л у та М.-Х. Хадзііоанну «Архівні джерела з історії підприємницької діяльності греків у Причорномор'ї (XVIII—XX ст.)» була висловлена зацікавленість грецьких колег архівами грецьких торгових,

банківських та промислових підприємств, що можуть бути виявлені в державних архівах України або приватних архівах підприємців грецької діаспори. Є. С і ф н е у в доповіді «Родинні архіви та нові напрямки історико-економічних та історичних досліджень» підкреслила, що актуальним є намагання істориків охопити якомога ширше коло джерел, у тому числі й сімейні архіви, які до цього часу залишалися поза увагою істориків підприємницької діяльності. Прикладом такого об'єкта дослідження є архів сім'ї Сіфнеу, яка володіла грецьким торговим домом «SIFNEO FRERES» у Таганрозі (1852—1921 рр.).

Історія підприємницької діяльності грецьких торгових домів Північного Причорномор'я була висвітлена в доповіді Г. В. Тищенко. Архівні матеріали дозволять простежити процес виникнення грецьких торгових домів у портових містах півдня сучасної України та поширення їхньої комерційної діяльності на європейські країни, розгортання інвестиційних інтересів греків-торговців, відкриття ними банківських та промислових підприємств.

Велику увагу присутніх привернула доповідь С. Парадісопулоса «Архів грецького благодійного товариства в Одесі» та виступ Н. О. Терент'євої «Благодійна діяльність грецького консула Івана Вучіні».

Я. Ніколопулос у доповіді «Джерела для історії греків України: Воєнно-історичний архів РФ і греки Балаклави» зауважив, що військові поселення греків після російсько-турецьких воєн імператриці Катерини II в останній чверті XVIII ст. становлять важливий пункт грецько-російських і, особливо, грецько-українських відносин, тому що ці поселення знаходяться на території сучасної України. Але архіви, які дають детальну інформацію про особливості і діяльність усіх без винятку грецьких та інших православних балканських військових поселенців, залишаються в Москві.

Короткий огляд документів та матеріалів Державного архіву Автономної республіки Крим стосовно військової служби греків у російській армії та флоті (кінець XVIII — початок XIX ст.) було зроблено в доповіді Є. Андрейко.

Велику увагу учасників конференції привернули виступи архівістів, істориків, музейних працівників стосовно матеріалів з історії греків України, які зберігаються в державних архівах багатьох міст України та в краєзнавчих музеях, а саме: доповіді Л. Г. Білоусової «Історія грецької діаспори в матеріалах ДАОО», С. В. Мякушка «Матеріали архіву НАН України як джерело для вивчення сучасних українсько-грецьких наукових зв'язків», І. Л и л ь о «Пам'ятки з історії грецької громади Львова у ЦДІА України та Національному музеї у Львові», Т. В. Козлова «Греки півдня України на початку XX ст. за джерелами ДАЗО», Р. І. Саєнко «Історія мариупольських греків у фондах МКМ», Ю. Д. Пряхіна «Матеріали про життя та діяльність греків Півдня України в архівах С.-Петербурга (кінець XVII — початок XX ст.)».

Взаємовідносини членів грецьких громад з місцевою владою, їх участь у громадському та суспільно-політичному житті України другої половини XVIII ст., духовне життя та культурно-просвітницьку діяльність общин у XVIII—XIX ст. було проаналізовано в доповідях А. С. Мирончука «Греки України в матеріалах законодавчої комісії зі створення нового уложення 1767 р.», Н. Х. Кєрасіди «Грецькі храми та монастирі в Криму», В. В. Ставнюка «Еллінізуючі впливи в українській духовній культурі XIX ст.», Ю. А. Волошина «Питання самоврядування грецьких селянських громад Надазов'я початку XX ст.», Б. В. Чирко «Матеріали ЦДАВОВУ України як джерело дослідження історії та культури греків 20—30-х рр. XX ст.».

Доповіді Н. І. Б а ц а к «Джерела з історії північноприазовської грецької громади кінця XVIII — початку XX ст. в архівах та архівних бібліотеках Києва і Півдня України», Л. Д. Я к у б о в о ї «Матеріали київських та донецького державних архівів про історію греків України з часів політики українізації (1924—1933 рр.)», Н. А. Абдуллаєвої та Д. Бейліна «Діяльність грецької громади Керчі», Н. В. Б и к о в с ь к о ї «Писемні джерела з історії греків Керчі» були присвячені малодослідженим джерелам, які зберігаються в архівах України, щодо чисельності та розміщення грецьких общин на території України в XX ст., культурно-освітницької роботи серед грецького населення в 20—30 роки XX ст. В ряді доповідей звертається увага на те, що більшість радянських архівів зазнала великих втрат у зв'язку з подіями XX ст., крім того, реорганізація архівів, викликана політикою централізації, ускладнює пошукову роботу дослідників цього періоду.

В 1993 р. на I конференції «Україна—Греція» було прийняте рішення про співпрацю над біографічним словником «Греки в Україні», як складовою частиною видання «Український біографічний словник» за співучастю трьох наукових установ: Інституту історії України НАН України, Маріупольського гуманітарного інституту та Інституту біографічних досліджень. З приводу роботи над цим проектом виступив директор Інституту біографічних досліджень доктор історичних наук В.С. Ч и ш к о.

На виїзному засіданні, що відбулося 12 листопада в м. Ніжині, були обговорені питання вивчення діяльності Ніжинського грецького братства та його архівної спадщини (доповіді Є. К. Чернухіна «Грецькі справи в ЦДІА України в Києві», О. Норова і Т. Зайковської «Архівні джерела з історії Олександрівського грецького училища в Ніжині», О. Є. П и л и п е н к а «Архівні джерела з історії грецької громади Ніжина» та ін.).

Учасники конференції відвідали музей при бібліотеці Педагогічного університету ім. М. Гоголя, православні грецькі храми та поховання братів Зосима.

Угода 1998 р. передбачає такі спільні проекти, як архівні дослідження в Чернігові та Ніжині, укладання каталогу бібліотеки Олександрівського грецького училища в Ніжині, архівні дослідження в Сімферополі тощо, а поряд з цим наукові зустрічі дослідників двох країн для обміну науковим досвідом та планами.

Проведення конференції сприяло подальшому розвитку наукового співробітництва вчених України й Греції. Зачитані на конференції доповіді вміщено у «Збірнику матеріалів конференції».

Наступна конференція запланована на 1999 р. в Греції.